

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Електронно обучение)

Автор на дисертационния труд: Вера Георгиева Пангалова - Иванова

Тема на дисертационния труд: **„Електронното обучение в помощ на интервенциите за намаляване на риска от отпадане на ученици в риск в средното професионално образование”**

научен ръководител: проф. д-р Румяна Пейчева-Форсайт

Рецензент: доктор Галин Борисов Цоков, професор в Пловдивския университет

1. Общо описание на представените материали

Със заповед на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **“Електронното обучение в помощ на интервенциите за намаляване на риска от отпадане на ученици в риск в средното професионално образование”** за придобиване на образователната и научна степен **‘доктор’** в област на висше образование 1. Педагогически науки; професионално направление: 1.2. Педагогика (Електронно обучение). Автор на дисертационния труд е Вера Георгиева Пангалова - Иванова – докторантка към катедра “Дидактика” към Факултета по педагогика.

Представеният от докторантката комплект материали на хартиен носител е в съответствие със ЗРАС и Процедурните правила за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на СУ, като включва всички необходими документи.

Дисертационният труд е разработен на 233 машинописни страници. Авторката е използвала 185 литературни източника - 81 на български и 104 на английски език. В структурно отношение работата се състои от увод, три глави, изводи и заключения. Приложени са 11 броя публикации.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката Вера Георгиева Пангалова - Иванова е родена през 1967 година. Завършва през 1993 г. висше образование специалност „Инженерна химия“ в ХТМУ, като магистър, инженер-химик. През 2014 г. придобива магистърска степен в СУ „Св. Климент Охридски”, специалност „Физика и математика“. Докторантката е придобила през 2010г. I

ПКС в ДИУУ на СУ „Св. Кл. Охридски”, като има и първо място за „Учител-иноватор“. От 1993 година Вера Георгиева работи в Софийската гимназия по хлебни и сладкарски технологии, гр. София като учител по Химия и ООС, Аналитична химия, Физика и астрономия. През последните години, тя заема длъжността главен учител в същата професионална гимназия и е базов учител към Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Докторантката е участник в два международни проекти, като в рамките на единия е специализирала в Училището за учители на Колумбийския университет НюЙорк. Госпожа Пангалова съавтор на учебници по Химия и ООС за 9 клас и за 10 клас и автор на редица публикации в областта на образованието и на електронни курсове по химия и по физика.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Избраната от докторантката тема е актуална не само за педагогическата теория, но и за образователната практика. Тя има своите проекции по отношение на актуалното състояние българската образователна система. Това е така, защото проблемите, разработени в дисертацията, третираат един особено актуален и важен за теорията и образователната практика проблем – възможностите за по-широко прилагане на електронното обучение. Още повече, че изследването на г-жа Пангалова е насочено към обосноваване на потенциала на електронното обучение за подпомагане интервенциите, насочени към намаляване на риска от отпадане на ученици в риск, иновативен проблем, който е слабо изследван в българската педагогическа литература. В този смисъл разработената от докторантката тема е актуална и има своята научна стойност и в теоретичен и научно-приложен план.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава много добре състоянието на изследвания проблем в науката, оценява критично и творчески литературния материал и прави комплексен анализ на теоретичните постановки.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване като цяло позволява да се постигане поставената цел и да се получи адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В структурно отношение дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение. В **Увода** авторката споделя мотивите, насочили я към избора на разработената тема, очертава аргументирано теоретическа и практическа значимост на труда. Тук са

формулирани обекта, предмета, целта, основните задачи, хипотезите и изследователски въпроси на изследването, които са адекватни на изследвания проблем.

В **първа глава** се представя методологията, дизайна и организацията на предварителното изследване за подбор на индикатори за проследяване на индивидуалния риск от отпадане от училище и идентифициране на учениците в риск от отпадане от училище. На базата на направен анализ на публикувани изследвания се изяснява понятийния апарат по проблема - "отпадане на ученици от училище". Отново тук е осъществен кратък обзор на границите на разглеждания проблем, от гледна точка на статистическите данни, в България и в чужбина и практиките по преодоляването му. Безспорен плюс на тази част от дисертацията са обоснования списък от индикатори за проследяване на индивидуалния риск от отпадане от училище и авторския електронен вариант за таблица за съхраняване и обработка на данни при проследяване на индивидуалния риск и резултати от идентифицирането на ученици в риск в средно професионално училище. В резултат е проведено проучване на потребностите на ученици в риск по отношение на обучението им, като важен елемент на контекста при създаване на дизайн на електронно обучение. В този смисъл тази част от първа глава има особено важно място по отношение на цялостната сруктура на дисертационния труд.

Втора глава е озаглавена **Дизайн на електронно обучение в помощ на интервенциите за преодоляване на проблема с отпадане на ученици от училище**. Тук се осъществява анализ на резултати от изследвания върху педагогическите възможности и ограничения на електронното обучение, както и на нормативни основи и най-популярни практики за провеждане на електронно обучение в средното образование. Отново в тази глава е предложен модел на дизайн на електронно обучение от смесен тип. На базата на проучване са описани ключовите основания за педагогическите, организационните и технологичните решения необходими за създаването на иновативния модел. Проектирани са в електронна учебна среда - онлайн учебни дейности и електронни учебни ресурси върху учебното съдържание по химия. Тези ресурси трябва да съответстват на индивидуалните потребности и особености на учениците в риск. В края на тази важна и приносна част от дисертационния труд са представени елементите на модела и примери за разработените ресурси.

В **трета глава** е представено **емпиричното изследване на ефективността на разработения модел за електронно обучение върху процеса на отпадане на учениците от училище**. Тук са разгледани методологията, дизайна и организацията на същинското емпирично изследване. Особено внимание е обърнато на обосноваването на изследователския дизайн, съчетаващ различни изследователски подходи - Mixed Methods

Research (MMR). За основа на изследователски дизайн е използван един от трите базови типа дизайн, а именно конвергентния. Той съчетава подходите „изследване на случай“ и „изследване в действие“, включвайки както качествени, така и количествени методи за събиране и анализ на данни. Обособена част от глава трета е посветена на методите на емпиричното изследване - анкета, интервю, тест, наблюдение и статистически методи, като се посочват някои ключови основания за използването им в изследването. Голямата част от обема на глава трета е отделена на анализа на резултатите от изследването по посока на търсенето на отговор на основните изследователски въпроси. Подробно са описани процедурите по проверката на основната хипотеза, както и анализите на данните по отношение на допълнителната хипотеза. Така се обосновава извода, че базиран на потребностите и индивидуалните особености на ученици в риск дизайн на електронно обучение по химия, има потенциала да редуцира риска от незавършване на учебната година (по предмета химия) и отпадане от училище. В този смисъл изследването изпълнява и една от основните си задачи – установява се, че е-обучението може да намали риска от отпадане на учениците от образователната организация. Текстът се съпътства и с богато онагледяване с таблици, схеми и диаграми, което е също безспорен плюс на дисертацията.

Дисертационният труд завършва с **Изводи и заключение**. Тук на базата на извършения анализ на резултатите от емпиричното изследване, авторката прави подробни изводи относно ефективността на разработения и апробиран от нея иновативен педагогически модел. Формулирани са и конкретни насоки за бъдеща работа в областта на интеграцията на е-обучението с дейностите по превенция на отпадането на учениците в риск от системата на професионалното образование.

Като цяло дисертационният труд печели със своите положителни черти, които могат да бъдат обобщени в няколко основни момента:

- Значимост и актуалност на разработения проблем;
- Задълбоченият, комплексен анализ на теоретичните основи на същността и особеностите на електронното обучение;
- Осъщественият на базата на предварително изследване подбор на индикатори за проследяване на индивидуалния риск от отпадане от училище и идентифициране на учениците в риск от отпадане от училище;
- Реализираното на много добро ниво емпиричното изследване от смесен тип;
- Конструираният, авторов модел за дизайн на електронно обучение от смесен тип, в помощ на интервенциите за преодоляване на проблема с отпадане на ученици от училище;

- На основата на много добрия количествен и качествен анализ на резултатите от изследването, авторката формулира значими обобщения, свързани с изследваната проблематика.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Научните приноси на дисертационното изследване могат да се сведат до следното:

• Теоретико-научни приноси

- Осъществен е теоретичен анализ на проблематиката на отпадането на ученици от училище, който има своя принос по отношение разширяването и уточняването на разбирането на понятията, определянето на действителните адекватни на реалността в българското средно образование причини, поставящи учениците в риск от отпадане.

- Направено е проучване на индивидуалните потребности на учениците, което предоставя данни и анализи, даващи възможност на специалистите да ги използват за целите на професионалната си работа. Проучването разкрива някои общи закономерности на потребностите на учениците в риск, които могат да бъдат приети за отправни точки в ежедневната работа на педагогическите специалисти.

- Разработен е изследователски дизайн, съчетаващ сполучливо количествени и качествени методи на изследване, който дава възможност да се проучат изследваните явления и процеси в реалния им контекст и има своя принос към теоретичните изследвания по въпросите на образованието и е-обучението.

• Научно-приложни приноси

- Разработен е инструментариум и методики за идентифициране на ученици в риск от отпадане от училище в три различни по обем варианти. Инструментариумът в трите му варианта са апробирани и материалите и заключенията от анализа на експерименталното му приложение са публикувани от авторката.

- Конструиран е авторов модел за електронно обучение от смесен тип, фокусиран върху взаимно утежняващи се проблеми – отпадането от училище, ниската мотивация и резултати от обучението по природни науки и трудностите в организацията на професионалното обучение.

- Усъвършенстван е дизайна на авторския курс от смесен тип, въз основа на резултатите от проведеното емпирично изследване, което го прави по-концептуализиран, в определена степен алгоритмизиран и приложим в по-широк образователен контекст.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е приложила 11 броя публикации по темата на дисертацията, от които две глави от книги /едната в съавторство/, една разработка за 1-во ПКС, пет статии в научни

списания и три статии в научни сборници. Броят, характерът и качеството на публикациите напълно съответстват на изискванията на СУ за публична защита на дисертационния труд и в голяма степен отразяват същността и постигнатите резултати в дисертационното изследване.

9. Автореферат

Съдържанието и качеството на автореферата отразява точно структурата и основните резултати, постигнати в дисертацията.

10. Критични забележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да се отправят някои бележки и препоръки:

- Дисертацията би спечелила, ако в края на дисертацията точка *3.4. Изводи и заключения*, бе разработена и извадена като отделна част от дисертацията – **Заключение**.
- Въпрос: Кои основни фактори затрудняват прилагането на разработения от Вас модел за е-обучение от смесен тип?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния правилник на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Вера Георгиева **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Вера Георгиева Пангалова - Иванова в област на висше образование: 1. Педагогически науки; професионално направление: 1.2. Педагогика (Електронно обучение)“.

29.07.2017 г.

Рецензент:

(проф. д-р Галин Цоков)